

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

2017

Vol:4 / Issue:14

pp.1638-1645

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 06/11/2017

The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 17/12/2017

The Published Date (Yayınlanma Tarihi) 18.12.2017

KENTTE SİNEMA SALONLARININ EVRİMİ: İZMİT ÖRNEĞİ EVOLUTION OF THE MOVIE THEATER IN THE CITY: IZMIT SAMPLE

Arş. Gör. Cangül AKDAŞ

T.C. İstanbul Gelişim Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sinema ve Televizyon Bölümü,
İstanbul/ Türkiye

ÖZ

Kentler de tıpkı insanlar gibi yaşamaktadır. Kentler nasıl yapısal bağlamda var olduğu coğrafyaya uyum sağlıyorsa, aynı şekilde yaşadığı çağa da uyum sağlamaktadır. Bu bağlamda düşünüldüğünde çalışmanın konusu, sinema salonları ile kent yapısının birbirleriyle örtüşebileceği varsayımından yola çıkarak, sinema salonlarının kentte evrimi olarak belirlenmiştir. Araştırma Kocaeli'nin merkez ilçesi olan İzmit'te, sinema salonlarının kentin evrimine paralel bir şekilde yapılaşma gösterdiği çerçevesinde ele alınmıştır. İzmit kentinin sinema salonlarının evrimi ile ilgili olarak ele alınmasının nedeni, öncelikle İstanbul'a yakın olması ve bu sayede İstanbul'a gelen filmlerin izlenme olanağının bulunmasıdır. Bununla birlikte, tarihsel süreç içerisinde doğal afetler nedeniyle değişimi en hızlı yaşayan kentlerden biri olmasıdır. İzmit'te gerçekleşen depremler, kentleşme bağlamında yıkılanın yerine yenisinin –çağa uygun olanının- yapılmasıyla filmlerin hangi mekanlarda gösterileceğine dair değişimi de yaşamasına neden olmuştur. Gelişen kent yapısı ile birlikte toplum değişmiş ve sinema salonları da bu değişime paralel bir değişimle kendilerini yenilemiştir. Önceleri tek başına sinema salonu olarak adlandıracağımız yapılar modernleşen kentle birlikte alışveriş merkezleri adı verilen ticari kurumların çatısı altında yerini almıştır.

Anahtar kelimeler: Sinema salonu, Kent, Alışveriş merkezi

ABSTRACT

Cities live just like people. Cities are adapting to the geography where they exist in the structural context, and in the same way they live in harmony. When considered in this context, the theme of the study was determined as the evolution of the movie theaters in the city, based on the assumption that the movie theaters and the urban structure overlap each other. The research was carried out in İzmit, the central district of Kocaeli, on the grounds that movie theaters showed a build up parallel to the evolution of the city. The reason why the city of İzmit is handled in relation to the evolution of movie theaters is that it is close to İstanbul firstly and that the films coming to İstanbul can be watched. Nevertheless, it is one of the cities that has the fastest change due to natural disasters in the historical process. The earthquakes in İzmit have caused the change in the location of the films to be displayed by making new - instead of being destroyed - in the context of urbanization. The society has changed with the developing city structure and the movie theaters have renewed themselves with a parallel change. The so-called movie theaters, which were initially considered to be movie theaters, have taken place under the roof of commercial institutions called shopping centers with the modernizing city.

Key words: Movie theater, Town, Shopping center

1. GİRİŞ

Nitrat şeridi ya da selüloz asetat bandın bir gösteriye dönüşebilmesi için muhakkak bir salona ihtiyacı vardır; gölge ve ışık oyunlarından bir rüyanın uyanabileceği bir salona... Bu ihtiyaç duyulan salonlar ilk zamanlarda tüm dünyada kendisine özel olarak tasarlanan mekânlarda sunulmamıştır (Creton, 2008: 96-97).

Bu gölge ve ışık oyunu tıpkı Platon'un mağara alegorisindeki gölge ve ışık oyunu gibidir. Sinema salonlarının içine girdiğimiz zaman mağarayı temsil eden yanlısamadan oluşan dünya aslında perdeye aktarılan filmlerdir. Bu bağlamda bakacak olursak sinema salonları da o etkiyi yaratmayı sağlamanın dışında düş dünyası ile gerçek dünyayı birbirinden ayıran bir duvar konumundadır. Sinema salonunun içine girdiğimiz an düş dünyasına davet edilmiş oluruz ve perdede oluşan görüntüleri bir gerçek gibi algılarız. İşte bu tutku daha sinemanın ilk ortaya çıktığı zamanlarda insanların içine işlemiş olacak ki hala popülerliğini koruyan bir sanat olarak devam etmektedir.

Gelişen kent, teknoloji, sosyoekonomik düzen, toplum ve kültürle mağaranın biçimi değişmiş yerini mimari yapılara bırakmıştır. İzmit'te ilk sinema gösterimleri, tiyatro salonlarında, yemekhanelerde, kiliselerde, ruhban okullarının ayin salonlarında, köylerde, kahvelerde vb. yerlerde yapılmıştır. Sinemanın özel olarak gidilecek bir mekân haline gelmesi çok uzun sürmemiştir o dönemlerde sinema halkın eğlenmek, sosyalleşmek için

gittikleri yerler olmuştur. Bu sebeple halkın isteği doğrultusunda daha konforlu koltuklara, daha lüks salonlara ihtiyaç duyulmuş sinema zamanla bir sanat olarak görülmeğe çok ticari bir konuma sahip olmuştur. Sinema salonları da o ticarethaneyi işleten yapılar olarak düşünölmüştür.

Projenin amacı Kocaeli'nin merkez ilçesi İzmit sınırlamasıyla kentin zamana ve kültürel yapısına uygun bir şekilde gelişen sinema salonlarının geçmişten bugüne olan gelişimini aktarmak ve sinema salonlarının kentin yapısıyla nasıl örtüştüğünü ele almaktır. Literatür tarama tekniği ile elde edilen bilgiler ışığında çalışmanın sonucunda İzmit'te bulunan sinema salonlarının içinde yaşadığı kentin yapısına göre evrim geçirdiği ortaya konulmuştur.

2. İZMİT SİNEMA SALONLARININ ZAMAN İÇERİSİNDEKİ GELİŞİMİ

Kentler insanlık tarihinin başlangıcından itibaren doğan ölmeyen, sürekli kendilerini yeniler, içerisinde yaşayan toplumun kültüründen beslenirler. İzmit bulunduğu stratejik konum itibarıyla tarihsel süreç içerisinde önemli bir rol oynamıştır. Şehrin içinden geçen tren Kurtuluş Savaşı döneminde cephanelere birçok silah ve yiyecek taşımıştır (Öztüre, 1969: 172). İzmit'in Cumhuriyet döneminde ilk imar planı 1934'te Alman şehircilik profesörü Herman Jansen'e yaptırılır ve 1939 yılında İzmit Belediye Meclisi Toplantısında onaylanır, fakat kararın uygulanması savaş sonrası döneme bırakılır (Erdoğan vd., 2011: 33). Cumhuriyet döneminde İzmit kendisini yenileme fırsatını böyle yakalar.

Dünya'nın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de özellikle başkent olmamasına rağmen nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu İstanbul'da sinemanın popülerleşmesi ile kentsel anlamda modernleşme paralellik göstermiştir. Türkiye'de sinema her zaman modernleşme ve toplumsal gelişimin pratiklerini yansıtan bir seyir izler. Türk Sineması 1950'lerle birlikte giderek popülerleşmeye başlar (Narlı ve Kotaman, 2008:204). İstanbul'a yakın olması sebebiyle Kocaeli'nin merkez kenti olan İzmit'in de sinemayla tanışması oldukça eskilere dayanır. Göç aslında Türkiye'de 1950'li yılların başından bu yana kentleşmenin temel belirleyicilerindendir. Artan nüfusla daha çok kentli kimliğe bürünen İzmit'te halkın arz ve talebi doğrultusunda 1950 ve 1970 yılları arasında pek çok kapalı ya da açık sinema salonları kurulmuştur.

Sinema ve metropoller arasındaki ilişki anlamlandırılmaya çalışıldığında insanlar, filmler ve bu filmlerin kentliler için ne ifade ettiğini sorgularız. Diğer bir deyişle sinema salonları ile kentin yapısıyla örtüşme biçimleri incelenebilir. Sinema salonları var olduğu zamandan bu yana sadece ticari amaçla kurulan kurumlar olarak görölmüştür ve bu sebeple de sadece ekonomik boyutu ele alınıp tartışılmıştır. Aslında salonlar metropol merkezlerinde ve çevrelerinde modernliğin ve çağdaş kentli dünyaların simgeleridir (Creton, 2008: 93). İzmit'in salt sinema salonu olarak kullanılan yapıları daha sonraki zamanlarda yapılmış olsa da, salonlara dönüştürölen kiliseler, ruhban okulları, tiyatro sahneleri gibi yapılarda gerçekleşen gösterimler dönemin kendi koşulları içinde değerlendirildiğinde sinema sanatı anlamında modernleşme ve çağdaşlaşma adımlarının yavaş yavaş atıldığı gözlemlenebilir.

Sinema salonları inşa aşamasında kentin dokusuna sahip olduğu mevcut tabloya uygun bir şekilde tasarlanmasının yanında bu kentin mevcut yapısını oluşturur ve kamusal alanın oluşumuna katkı sağlarlar. Şehir hem bir yer (locus) hem de düşsel bir topografyadır. Bu bağlamda düşünölecek olunursa kentin sinema ekseninde beliren bu ifadesi şehir planlamasında, mimaride, kültürel pratiklerde, sosyal tutumlarda, devlet politikalarında, aktörlerin rolünde, bölgelerde, şehirlerde göz önünde bulundurulur(Creton, 2008: 94). Nitekim yazarın belirtmiş olduğu bu genel söylem yadsınamayacak derinliğe sahiptir. Tüm bunlar göz önüne alındığında İzmit sınırları çerçevesinde yapılan araştırmada tarihten günümüze kadar var olan sinema salonlarının kent içerisindeki konumları hakkında bilgiler verirken, sinema salonlarının evriminin kentin kültürel yapısına önemli etkide bulunduğu gözlemlenir.

2.1. Tarih Olan Kışık Sinema Salonları

İzmit'te sinema filminin ilk nerede ve ne zaman gösterildiğine dair kesin bir bilgi yoktur. Bazı anlatılanlara göre; I. Dünya Savaşı'ndan önce Demiryolu caddesinde iki Ermeni kardeşin işlettiği ve adı Anatolia Cinema olan bir sinema salonu kent halkına hizmet vermektedir. Bu sinema bugünkü Ziraat Bankası Merkez Şubesi'nin bulunduğu yerdedir ve 350 kişilik bir kapasiteye sahiptir. Sadece sinema salonu olarak değil aynı zamanda tiyatro ya da konser alanı olarak da kullanılır. O dönemde elektrik kullanımı yaygın olmadığından ve gelişmemiş olduğundan film gösterimi konusunda sıkıntılar yaşansa da çözüm bulmakta zorluk çekilmez. Önceden kendi elektriğini kendisi üreten sinema salonu sık sık teknik arızaların yaşanması sonucunda yakınlarında bulunan buz fabrikasının jeneratörlerini kullanarak gösterimlerine devam ederler (Balkı, 2001:13-15).

Savaştan sonra sinemayı işleten Ermeniler kenti terk ederler ve sinema bir süreliğine Nabi Bey adında biri tarafından işletilir. Fotografçı olan Nabi Bey sinemanın adını o dönemde İzmit Anadolu Sineması olarak değiştirir. Sinema Salonu daha sonra İzmit Belediyesine devredilir ve Cumhuriyet döneminde adı Halk Sineması olur. Halk Sineması daha sonradan sinemacı Nazmi Oğuz'a geçer ve İzmit'te sinema tarihinde dönüm noktası sayılan bu olay sonrasında 1940'lardan itibaren sinemacılık hızla gelişir (Oral, 2013: 24).

Halk Sineması 16 Ocak 1923'te Mustafa Kemal ve büyük bir kalabalığa ev sahipliği yapar. Mustafa Kemal jeneratör ışığının gaz lambalarıyla desteklendiği salonun baştan sona çiçeklerle süslediği bu sinema salonunda o dönemin koşulları ve Lozan barış antlaşmasıyla ilgili konuşmalar yapmıştır (Sarioğlu, 2013: 24).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Kocaeli Maarif Müdürlüğü tarafından köylere sinema götürülür, mesleği Nazmi Oğuz'un işlettiği sinemalarda makinistlik yaparak öğrenen Kazım Ertek bu işlerde görev alır. Kazım Ertek bir süre İzmit'te sinemacılık yapmıştır fakat çalıştığı ortağıyla sorunlar yaşadığı için bir minibüs satın alarak şehri terk eder, köylere giderek seyyar film gösterimlerine başlar. İstanbul'daki Japonya konsolosluğundan aldığı filmleri İzmit, Bolu ve Bursa'nın köylerinde göstererek geçimini sağlar. Önce teknik donanımlarını hazırlayıp sonra film izlemek isteyen köylülere bilet keser. Parası olmayan köylülerin bazen yumurta, tavuk, peynir verdikleri de olur (Sarioğlu, 2013: 25).

İzmit'te 1930-1960 döneminde birçok sinema salonu açılır. Halk Sineması ile Üssü Bahri Sineması eski Osmanlı yapıları içinde gösterilen sinemalardır. Bugün Defterdarlık Misafirhanesi olarak kullanılan eski Fransız Kilisesi, kapalı Üssü Bahri Sineması'ydı ve bu sinemadan özel giriş kartı olanlar yararlanırlar. Ayrıca kilisenin önündeki dikdörtgen alan yazlık sinema için uygun olduğundan, belli süre yazlık sinema olarak da kullanılır (Balkı, 2001:27).

İzmit için en önemli sinemalardan biri Seka Sineması'dır. Çünkü bu sinemada aslında yerli filmlerden çok Avrupa ve Amerika'nın büyük film şirketlerinin yapmış olduğu filmler oynatılmaktadır. Sinema sanatı daha erken dönemlerde İzmit'te Türkiye sınırlarını aşar dünyaya ulaşır (Balkı, 2001:27). Seka Sineması kurulduğu ilk senelerde, Kâğıt Fabrikası Sineması adıyla film gösterimlerine başlar. Aslında bu sinema salonu sadece fabrika çalışanları için faaliyet göstermesi amacıyla kurulur. Kendi çalışanlarına parasız olan sinema yıllar sonra paralı hale gelmiştir. İşçilerin yemekhanesi sinema salonu olarak kullanılır. Sinemaya tahsis edilmeden önce bu salonda düğünler, balolar, güreş, boks gibi çeşitli önemli kültürel etkinlikler de düzenlenir. Bu sinemada gösterime giren bazı filmler; Orson Welles - Citizen Kane (1941), Michael Curtiz – Casablanca (1942), Alfred Hitchcock – Rebecca (1940), David Lean – Dr. Zhivago (1965)... (Balkı, 2001: 33-34).

1947 yılında faaliyet göstermeye başlayan Oğuz Kışlık Sineması İnönü Caddesi üzerinde açılmıştır. Oğuz Sinemasının açılışı ile İzmit'te yeni, çağdaş bir yaşamın başlangıcı niteliğindedir. Sinema'nın açılışı ile kentte yaşam canlılık kazanır. Fethiye ve İnönü caddelerinde yeni dükkânlar açılır, ticari hayat hareketlenir ve bununla birlikte sosyal hayat yeniden kurgulanır. Sinemadan çıkan halk Fethiye ile İnönü caddelerinde dolaşım alışveriş yapmaya başlarlar. 1950'lerde İzmit'te sinemaya gitmek kent halkının iyice benimsediği alışkanlıklardan birisi olur (Sarioğlu, 2013:26). Oğuz Sineması'nın hayata geçirilişi İzmit'in toplumsal, kültürel hatta kentsel yapısını olumlu yönde etkiler. Bu dönemde Fethiye ve İnönü Caddeleri oldukça sakin insanların geçmediği yerlerdir. Sinema'nın kurulması yeni bir dönemin başlangıcı sayılır. İş yerleri, çevrenin görünümü ve imar bakımından semtin çevresi ve görüntüsü değişir (Balkı, 2001:31).

Karaçetin Kışlık Sineması Turan Güneş Caddesi üzerinde yer almaktaydı. Sinemayı Yusuf Karaçetin ile Kazım Ertek ortak olarak yönetmişler fakat salon yeteri kadar konforlu olmadığı için fazla iş yapamaz ve kısa sürede kapatılır. O dönemlerde askeriyede de sinema salonu açılır. Bu Sinemanın adı Kolordu Sineması'dır. Sinema salonu küçük olmasına rağmen sakin, sessiz ve nitelikli seyircilerle bulunduğu için uzun yıllar ayakta kalır. Yurt Sineması (Emek Sineması) İzmit sinemalarında önemli bir yer tutar. Çünkü bina sinema salonu olarak inşa edilmiştir. Abdurrahman Yüksel Caddesi üzerinde yer alan bu sinema salonu mimari yapısı itibarıyla modern bir yapıya sahiptir ve diğer sinema salonlarından ayrılır. Sinema salonu daha sonraki yıllarda yıktırılıp yerine büyük bir İşhanı kurulur. Altınal Sineması Naci Girginsoy Sokağında faaliyet gösterir. Bu Sinema' da daha çok sanatsal filmler İzmit halkıyla buluşur (Balkı, 2001: 34-36).

2.2. Yazlık Sinema Salonları

1950 sonrası yazlık sinemalarda şimdiki Sanat Sokağında bulunan Oğuz sineması önemli bir yere sahiptir. Sinemayı Nazmi Oğuz işletmiştir ve bu sinemada yerli ve yabancı yapıtlar gösterilir (Balkı, 2001: 36). Çamlık Yokuşundaki Çiçek Sineması, Hacı Kasım Sokağındaki Karaçetin Yazlık Sineması da yazları oldukça fazla seyirci toplarlar. 1950'ler aslında İzmit'te sinema salonlarının gittikçe yaygınlaştığı ticari anlamda kar güden

işletmeciler halkı kendi sinemalarını çekmek için çeşitli uygulamalarla seyircilerin dikkatlerini çekmeye çabalarlar.

Dönemin yazlık sinemalarından en önemlisi şüphesiz Belediye Bahçe Gazinosu'nun alanında bulunan yazlık sinemadır. Bu sinema daha sonra el değiştirir ve Nazmi Oğuz'un işlettiği sinemalar zincirine katılır (Balkı, 2001: 37).

Bugünkü Belediye Çarşı İşhanı'nın bulunduğu yerdeki Ufuk Sineması İzmit Belediye Başkanı Enver Atafırat zamanında yıktırılır ve yeri balık pazarı olarak düzenlenir. Aile Bahçe Sineması Fethiye Caddesinde şimdiki Bilin Pasajı'nın olduğu yerde faaliyet göstermiştir. Yine aynı çevrede olan Lale Sineması ile Yeni Melek Sineması uzun yıllar hizmet verir (Sarioğlu, 2013: 25).

2.3. Basına Yansıyan Sinema Haberi Örnekleri

Gazeteler toplumları ilgilendiren sosyal, ekonomik ve kültürel olayları kaydeden önemli tarihi belgelerdir. İzmit'in sinema sanatına olan ilgisi o dönemin gazetelerine de yansır.

Sinemanın ticari amaçlarla gösterilmeye başlanması ve bu sebeple sinema salonlarında 50-60'lı dönemlerde artış yaşanmasının sonucunda sinema sahipleri bilet ücretlerinin az olduğu gerekçesiyle zam istenir.

Şehrimiz sinemacıları sinema fiyatlarına zam yapılmasını istemişlerdir. Halen bilindiği üzere Balkon 110 kuruş; Hususi ise 90 kuruştur. Balkon fiyatının 125 kuruşa ve hususunin de 100 kuruşa çıkarılması istenmektedir. Hakikaten İzmit'te sinema diğer vilayetlerle kıyaslandığı taktirde çok ucuzdur. İki film gösterildiğine göre bir film 45 kuruşa seyredilmiş olmaktadır.¹

Zam konusu daha sonra Belediye encümenleri tarafından görüşülür ve zam yapılması konusunda karar alınır. Bu kararla ilgili çıkan haber de şöyledir:

Şehrimizdeki kapalı sinema sahiplerinin bir müddetten beri Belediye'ye yapmış oldukları zam istekleri onların lehine neticelenmiş ve ücretlere bir miktar zam yapılmıştır. Belediye Başkanlığı sinemacılar tarafından zam müracaatı yapıldığı vakit civar vilayetlerden Bursa, Balıkesir, Sakarya Belediyelerine bir yazı göndererek sinemaların ücret durumlarını sormuş ve cevap geldikten sonra zam kabul edilmiştir.

Belediye encümeni zammı şöyle kabul etmiştir: Talebe 50 kuruştan 75 kuruşa, Hususi 90 kuruştan 100 kuruşa, balkon 100 kuruştan 120 kuruşa Localar alt kışılar 400 kuruşa ve üst kısımlar da 480 kuruşa çıkarılmış ve yeni fiyat tarifesinin tatbikine derhal başlanmıştır.²

1962 yılında gazetelerde sıkça sinema salonlarıyla ilgili haberlere rastlamak mümkündür. Çünkü bu dönemde İzmit'te sinema halk tarafından tek eğlence olarak görülür. O dönemde sinema ile ilgili haberlerin çıkması, basına yansması oldukça doğaldır. Bir başka haber ise kışık sinema salonlarının onarılacağıyla ilgilidir.

Şehrimizde iki kapalı sinema mevcuttur. Bu sinemalara uzun yıllar tatbik edilen ücret zedelemesi sebebiyle bakımı geri kalmış ve masraf yapmaya hâsıl olamamıştır.

Sinemaların uzun yıllar yeni arzulara göre yapılmaması halkı da üzmüş ve öğrenildiğine göre sinema sahibi yaz sezonuna girilince sinemalarda bilhassa Oğuz sinemasında arzulanan tebdiller yapılacaktır. Bunlar arasında koltukların ve sinema içinin daha güzel yaptırılması ve bazı ilaveler konması düşünülmektedir.³

26 yıl İzmitli halka hizmet veren Seka Postası Gazetesi'nde sinema ve sinema salonlarıyla ilgili pek çok haber yazılmıştır. Yazılan bir habere göre; 29 Kasım 1964 tarihinden itibaren Seka Sineması'nda çocuklar için hazırlanan özel filmler gösterilmeye başlanır. Çocuk filmleri 1 Aralık 1964'ten sonra her pazar 9.30'da çocuk matineleri düzenlenecektir. Gösterilen ilk çocuk filmi Küçük Albay'dır (Sarioğlu, 2013: 43).

¹ "Sinemacıların Zam İstekleri", Hürsöz Gazetesi. 17 Ocak 1962.

² "Şehrimizde Kapalı Sinemaların Ücretlerine Zam Yapıldı. Talebe75, Birinci 70, Hususi 100, Balkon 120 Kuruş. Loca Alt 400, Üst 480 Kuruşa Yükseldi", Hürsöz Gazetesi. 19 Şubat 1962.

³ "Sinemalar Yaz Sezonuna Girince Kışıklar da Onarılacak", Hürsöz Gazetesi. 22 Mart 1962.

İzmit sinemalarında o dönemlerde ödüllü, sanat değeri taşıyan pek çok film de gösterime girmektedir. Konuyla ilgili bir haber şöyledir: “Seka Sineması’nda Bisiklet Hırsızları” 15 Aralık 1958 yılında yazılan habere göre İstanbul’da Büyük Emek Sineması’nda haftalarca gösterilen bu filmin Seka Sineması’nda seyirciyle buluşacağı haberi yer alıyor(Sarıoğlu, 2013: 38).

2.4. Günümüzde İzmit ve Sinema Salonları

Günümüzde kentsel mekânlar üretim, tüketim ve dolaşım ilişkilerine konu olan bir meta haline gelmiştir. Küreselleşme kentsel mekânların metalaşmasını ulusal bir düzeye taşır. Kentler de buna paralel olarak gerek yerel gerekse küresel sermayenin yatırımlarına yöneldiği alanlar olmuştur. Bu süreçte kentler birbirleriyle yarışır hale gelmişler ve bu yarış aslında tek tipleşmeyi başka bir deyişle aynılaşmayı doğurmuştur. Kentsel mekânlar birbirlerine daha fazla benzemeye başlamışlardır (Sel ve Aygül, 2009: 79).

Kentsel mekânların dönüşümünün modern olarak evrilmeye başlaması 1950-1980 dönemleri arasında gelişmiş ve değişmiştir. Bu dönemde ekonomi politikası yön değiştirmiş ve liberal ekonomik düzene geçilmiştir. Büyük bir toplumsal hareketlilikle sonuçlanan bu ekonomik dönüşüm önemli bir göçle birlikte kontrol edilemeyen mekânsal değişimleri getirmiştir. Eş dönemli olarak gecekondulaşma ve apartmanlaşmayı ortaya çıkaran dönemin mekânsal değişimlerine engel olmak bunları önlemek amacıyla ilk toplu konut projesi olarak sunabileceğimiz kooperatifleşmeyi oluşturmuştur (Özgen, 2005: 348). Bu durum genel olarak büyük kentler için geçerli olabileceği gibi büyük kentlere yakın olan küçük kentler için de geçerlidir. İzmit İstanbul’a yakın olması nedeniyle dışarıdan pek çok göç almıştır.

Nüfusun hızla büyüüp kentin kontrolsüzce artması sonucunda 1952 yılında Ahmet Kemal Aru ve Gündüz Özdeş tarafından şehrin üçüncü imar planlaması yapılmıştır (Özgen, 2005: 350). 1997 depremi şehirde pek çok mimari yapıya zarar vermiştir. Sahile yakın olan yapılar deprem sebebiyle yıkılmıştır. Hasarlı binalar halk tarafından terk edilmiştir. Bu hasarlı binalara pek çok göçmen yerleşmiştir. Zaman içerisinde göçmenler İzmit’te kalıcı ikamet etmeye başlamışlardır. İzmit’in toplumsal yapısı da depremle birlikte yerle bir olmuştur. Daha çok katmanlı yapıda kültüre sahip küçük bir İstanbul kenti diyebileceğimiz hale gelmiştir.

Depremden sonra birçok binanın yıkılması, gecekondulaşma ve kentte oluşan çarpık kentleşmenin önlenmesi için İzmit’te Kent Estetik Kurulu oluşturulur. Mimarlar ve Kocaeli Üniversitesi öğretim görevlilerinden oluşan kurulun görevi kentin estetik yapısını bozan binaları belirlemektir. Doğal afetten sonra oluşan kentin çirkin örüntüsü kaldırılıp, modern ve çağdaş bir görünüm kazanılması için çalışılır. Cadde ve sokaklarda görsel olarak bir ahenk ve uyum oluşturulma konusunda kararlar alınmış ve faaliyete geçilmiştir. 4

Alışveriş merkezleri de depremden sonra ortaya çıkmıştır. Avrupalı iş adamları İzmit’e yatırım yapmaya başlamışlardır.5 Bu dönemde ayrıca Türkiye’de üçüncüsü inşa edilen CarrefourSA da kapılarını İzmit’e açmıştır.6 Kent anka kuşu gibi kendi küllerinden yeniden doğuyor. Modern anlamda kentsel yapıların yer aldığı İzmit’in Sokak aralarında hala gecekondulara rastlamak mümkündür.

İzmit’te Ncity, Dolphin, Özdilek ve Arasta Park AVM’leri sinema salonları olan alışveriş merkezleridir. Sinema salonları olmayan alışveriş merkezleri ise CarrefourSA, Real’dir. Açılan iş hanları, alışveriş merkezleri ile sinemanın yaşayacağı yeni alanlar olma yolunda adımlar atılmıştır. Ritzer aydınlanma sonrası akılcılaştırılmış toplumun gelişimini irdeler. Bu gelişimin temel parametrelerinden biri olarak gördüğü alışveriş merkezleri her şeyi içinde barındıran yapıtlar olarak ayrı bir değere sahiptir. Her yaş grubundan tüketicileri bir araya toplayan alışveriş merkezleri; çocuk için oyun odaları, fitness salonları, sinema salonları, yemek alanları, kuaför, tamirci, otopark vb. hizmetleriyle “akılcılaştırmanın bir uzantısı olarak müşterilerine beşikten mezara bir ilgi sunmaktadır (Tandaçgüneş, 2012:45).

Bu bağlamda her şeyi içine alan içe kapanan/gömülen mimari bir yapılanmayı sadece deprem sonrası kalıcı konut projelerinde değil aynı zamanda konut dışında alışveriş merkezlerinde, gündelik hayatta da görürüz. Alışveriş merkezlerinde yer alan birden çok kamera ile çekilip birden çok projeksiyon kullanılarak gösterilen geniş perdelerle örülü klasik sinema salonları içe kapanma ritüelinin simgesel bir yeniden üretimi olarak karşımıza çıkarlar(Tandaçgüneş, 2012:45).

Genel modernleşme hareketi içinde yeni bir oluşum olan multipleksler ortaya çıkar ve bu yapılar zaman içerisinde benimsenir. Multipleksler yaşam biçimlerindeki farklılıkları ve müşteri bölgelerini göz önünde bulundurularak kurulurlar. Multipleksler geniş yelpazede müşteri kitlesinden yararlanmak ve potansiyel

⁴ “İzmit’te Estetik Operasyon Başladı.” Kocaeli: 9 Haziran 2006.

⁵ “Avrupalı’lar İzmit’te İş Merkezi Kuruyor.” Kocaeli: 21 Ocak 2000.

⁶ “CarrefourSA Kapılarını İzmit’e Açıyor” Kocaeli: 2 Ocak 2000.

izleyici kitlesine daha kolay bir erişim imkânı sağlayabilmek için kavşak noktalarda inşa edilirler. Şehir çevresindeki ticari merkezlerde konumlanırlar. Hedef, yakın çevredeki insanlara erişmekten ziyade, erişim açısından bir yakınlık yaratmaktır (Creton, 2008:102).

İşhanlarına yapılan ilk sinema salonu yönetimi Vefa Küçük'e ait olan Belsa Sinemalarıdır, iş hanının yapımından yaklaşık 4 yıl sonra 97 yılında işletmeye açılmıştır.⁷ Belsa sinemaları birçok defa el değiştirir. Halkın var olan diğer sinema salonlarına gitmesi sebebiyle fazla faaliyet gösteremez. Sinema salonu gelen yeni yöneticilerle ne kadar çok yenilenirse yenilensin tercih sebebi olarak görülmez. Mülk sahibi boş kalan sinema salonuna kiracı aramak için "sahibinden kiralık sinema" afişini astırır.⁸ 90'larla birlikte sinema izler kitle sayısı oldukça düşmüştür. Sinema salonları istedikleri karı elde edemez hale gelirler. Belsa sinemaları daha fazla faaliyet gösteremez hale gelir ve yıkılarak yerine yeni dükkânlar, eğlence merkezi inşa edilmesi konusunda karar alınır.⁹

Ncity AVM Kocaeli fuarının hemen yanında, Halkevi'nin ilerisinde yer alır. Lokasyon olarak Kocaeli'nin merkezinde stratejik bir konumdadır. Ocak 2012 yılında yangından zarar gören yapı 9 ay sonra yeniden faaliyete geçmiştir. Yeniden faaliyete geçen yapıda hizmet veren sinema Euromages Sinema Salonlarıdır. Toplamda 8 salon inşa edilmiştir ve bunlardan ikisi 3D sinema salonlarıdır. Eski Ncity'de sadece 6 tane sinema salonu bulunmaktaydı ve bunlardan hiçbiri 3D özellikli salon değildi. Yeni sinema salonu toplam 650 koltuk kapasiteli inşa edilmiştir.¹⁰

İzleyici kitlesinin yarısından fazlasını oluşturan üniversite öğrencileri merkezde olması sebebiyle çoğunlukla Ncity ya da Dolphin Sinema salonlarını tercih ederler. Dolphin sinema salon sayısı 6, koltuk kapasitesi ise 992'dir. 11 Konum olarak adliye binasının yanında yer alır, bina yapısı olarak diğer alışveriş merkezlerinden daha büyüktür. Özdilek Alışveriş Merkezi içerisinde faaliyet gösteren Cinetime Sinemaları Uzunçiftlikte'dir. Şehir merkezine uzak olan Alışveriş Merkezi pek çok markalı ürünün indirimli satıldığı yer olduğu için müşteri çektiğinden alışverişe giden halk verilen sinema hizmetinden de yararlanmaktadır. Cinetime Sinemaları'nda mevcut olan salon sayısı 6, koltuk sayısı ise 590'dır.

Arasta Park ise Yahya Kaptan'da kalıcı konutların olduğu yerde inşa edilmiştir. Merkeze uzak olmasına rağmen bir alışveriş merkezinin burada bulunmasının en önemli sebebi elit kesimin burada yaşamakta olmasıdır. Merkeze mesafesi olduğundan Yahya Kaptan sakinleri ihtiyacı olan şeyleri bu alışveriş merkezinden karşılamaktadır. Sinema salonu 6'dır.¹² Genç nüfusun fazla olması sebebiyle alışveriş merkezleri ona göre şekil almışlardır. Sinema salonu olan tüm alışveriş merkezlerinde bowling, lazerli paintball, bilardo salonları, çocukların oyun oynayabilmesi için geniş alan, oyuncaklar. Gençlerin müzik dinleyebilmesi için manzaralı canlı müzik hizmeti veren kafeler, yemek ve alışverişten farklı olarak yapılandırılmış mekânlardır.

Nitrat şeridi ya da selüloz asetat bandın bir gösteriye dönüşebilmesi için illaki bir salona ihtiyaç vardır. Sinematografin bulunması ve sinema salonlarının oluşturulmasıyla filmler izlenecek asıl mekânlarına kavuşmuşlardır (Creton, 2008: 97). Günümüzde sinema salonları artık alışveriş merkezlerinin içerisine hapsedilmişlerdir. Tüketim ürünü olarak görülen sinema sanattan çok ticari bir zemine kaydırılmıştır.

3. SONUÇ

İzmit bulunduğu stratejik konum sebebiyle başka bir deyişle İstanbul'a yakın olmasıyla dışardan göç almış bir kenttir. Türk Sineması 1950'lerle birlikte giderek popülerleşmeye başlar. Popüler olan sinema ilk zamanlar halk için eğlence ve sosyalleşme alanları olarak görülmüştür. İstanbul'a yakın olması sebebiyle Kocaeli'nin merkez kenti olan İzmit de sinemayla erken tanışır. Göç aslında Türkiye'de 1950'li yılların başından bu yana kentleşmenin temel belirleyicisi olmuştur. 1950'ler ve 1960'larda İzmit'te artan sinema salonları aslında kentin popülerliğe ayak uydurarak modernleşme yolunda adımlar attığının kanıtı olmasının dışında İstanbul'a yapılan göçlerle birlikte merkeze daha yakın olmak isteyen halkın uğrak yeri olmuş sanayi faaliyetlerinin de başlamasıyla birlikte küreselleşmeye doğru adım atmıştır. Artan nüfusla daha çok kentli kimliğe bürünen İzmit'te halkın arz ve talebi doğrultusunda 1950 ve 1970 yılları arasında pek çok kapalı ya da açık sinema salonları kurulmuştur.

⁷ <http://www.ozgurkocaeli.com.tr/roportaj/belsa-plaza-ne-oldu-nevzat-bey-85956.html>

⁸ <http://bizimkocaeli.com/guncel/48195-belsa-sinemalari-kiraci-ariyor.html>

⁹ <http://kocaelitv.com.tr/belsa-sinemalarinda-son-perde/>

¹⁰ <http://bizimkocaeli.com/guncel/65234-ncity-kullerinden-dogdu.html>

¹¹ <http://www.intersinema.com/dolphin-sinemasi/#>

¹² http://www.mekan360.com/360fx_arastaparkalisverisveyasammerkezi-kocaeli-izmit-avm-alisveris-merkezi.html

İlk sinema gösterileri tiyatro salonları, fabrikaların yemekhanesinde, kiliselerde, ruhban okullarının ayin salonlarında... Olmuştur. Sinema salonları mimari olarak bir özelliğe sahip olmasalar da zaman içerisinde sinemanın sanat olmaktan çıkıp popülerleşip ticari bir yapıya bürünmesiyle işadamları para kazanabilecek ve halkın isteklerine cevap verecek sinema salonları inşa etmişlerdir. Bu sinema salonları o dönemin kentin dokusunu oluşturan şekilde inşa edilmiştir. Aslında kalabalık olmayan sokaklar açılan sinema salonları sayesinde gelişmiş hatta farklı ticari kuruluşların açılmasına yardımcı olmuştur. Sinemadan çıkan halk yakınlarda alışveriş yapacak dükkânlara kavuşmuştur. Sinema salonları bir bakıma kentin sosyalleşmesini sağlamıştır.

İzmit kenti için bir diğer önemli zaman dilimi 97 depremi sonrasıdır. 2000'lerle birlikte Avrupalı iş adamlarının yatırımlarıyla açılan alışveriş merkezleri ile yenilenen, zamana göre şekillenen kentte sinema salonları da evrim geçirmiştir. Sinema salonları zaman içerisinde kentsel yapının değişimine ayak uydurmuş ve REXX sinemalarından multipleks sinemalarına geçiş yapmıştır. Salonların evrimleşmesindeki etken kentin içerisinde bulundurduğu kültür, sosyoekonomik yapı olmakla birlikte sinemaların aynı zamanda ticari bir zemine oturtulmasıdır. Her yaşta her kesimden insanı içine alan, bebeğinden yaşlısına kadar geniş yelpazede insan kitlesine hizmet sunan multipleksler, geniş izleyici kitlesinden yararlanmak ve onlara daha yakın olmak için kent merkezlerinde konumlandırılmışlardır. Her şeyi içine alan içe kapanan mimari bir yapılanmayı sadece deprem sonrası kalıcı konut projelerinde değil aynı zamanda konut dışında alışveriş merkezlerinde de görürüz. Alışveriş merkezlerinde yer alan klasik sinema salonları içe kapanma ritüelinin simgesel boyutta yeniden üretimi olarak meydana gelmiştir.

KAYNAKÇA

Kitaplar-Dergiler

- Balkı, Ş. (2001). O Yılları Yaşamak-İzmit Sinemaları, Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Yayınları, Kocaeli.
- Creton, L. (2008). "Kentte Sinema Salonlarının Statüsü: Fransız Kent Modeli" (Der. M. Öztürk), Sinematografik Kentler, ss. 93-109, Agora Kitaplığı, İstanbul.
- Erdoğan, N. vd (2011). İzmit Tarihi Kent Merkezi: Mahalleler, Sokaklar, Mimari Eserler, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul.
- Narlı, N & Kotaman, A. (2008). "Modernleşmeden Küreselleşmeye: İstanbul Modeli", (Der: M. Öztürk), Sinematografik Kentler, ss. 204-221. Agora Kitaplığı,
- Özgen, E. Y. (2005). Toplu Konut Kalıcı Konut Uygulamalarının İzmit Kent Merkezi Bağlamında İrdelenmesi. Deprem Sempozyumu, Kocaeli.
- Öztüre, A. (1969). Nicomedia İzmit Tarihi, Çeltüt Matbaacılık, İstanbul.
- Sarıoğlu, M. (2013). Seka Postası'nın Işığında İzmit'te Kültürel Yaşam, CNR Basım, Kocaeli.
- Sel, B. D. & Gül, A. Y. (2009). "Kentsel Mekânların Aynışması: Midyat Örneği", Megaron 4(2): 79-89. http://www.journalagent.com/z4/download_fulltext.asp?pdire=megaron&plng=tur&un=MEGARON-39393
- Tandaçgüneş, N. (2012). Roland Barthes'ı Yeniden Okumak: Tüketim Kültüründe İnişyasyon ve Alışveriş Merkezleri İlişkisi, Marmara İletişim Dergisi, (19): 40-63. <http://dspace.marmara.edu.tr/handle/11424/5372>

Gazete Haberleri

- Oral, A. (2007, 12 Ağustos). Kocaeli'de İlk Sinemalar. Özgür Kocaeli, s. 17.
- "Sinemacıların Zam İstekleri", Hürsöz Gazetesi. 17 Ocak 1962.
- "Şehrimizde Kapalı Sinemaların Ücretlerine Zam Yapıldı. Talebe75, birinci 70, hususi 100,
- "Balkon 120 Kuruş. Loca alt 400, üst 480 Kuruşa Yükseldi", Hürsöz Gazetesi. 19 Şubat 1962.
- "Sinemalar Yaz Sezonuna Girince Kışlıklar da Onarılacak", Hürsöz Gazetesi. 22 Mart 1962.
- "İzmit'te Estetik Operasyon Başladı." Kocaeli: 9 Haziran 2006.
- "Avrupalı'lar İzmit'te İş Merkezi Kuruyor." Kocaeli: 21 Ocak 2000.
- "CarrefourSA Kapılarını İzmit'e Açıyor" Kocaeli: 2 Ocak 2000.

İnternet Kaynakları

<http://www.ozgurkocaeli.com.tr/roportaj/belsa-plaza-ne-oldu-nevzat-bey-85956.html>

<http://bizimkocaeli.com/guncel/48195-belsa-sinemalari-kiraci-ariyor.html>

<http://kocaelitv.com.tr/belsa-sinemalarinda-son-perde/>

<http://bizimkocaeli.com/guncel/65234-ncity-kullerinden-dogdu.html>

<http://www.intersinema.com/dolphin-sinemasi/#>

http://www.mekan360.com/360fx_arastaparkalisverisveyasammerkezi-kocaeli-izmit-avm-alisveris-merkezi.html